

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вачевський, М.В., 2005. Маркетинг. Формування професійної компетенції. Київ: Професіонал, 510.
2. Broughton, G., & Brumfit, C., 2020. Teaching English as a Foreign Language. *New York: Routledge*, 231.
3. Greenwood, S., 2014. Words count: effective vocabulary instruction in action. *Heinemann, Portsmouth, NH*, 134.
4. Littlewood, W., 2020. *Communicative Language Teaching: an introduction*. Cambridge, 148.
5. Morrow, K., 2019. Authentic Texts in ESP. London, 180.
6. Porto, M., 2017. *New perspectives on intercultural language research and teaching: Exploring learners' understandings of texts from other cultures*. London: Routledge, 172.
7. Rivers, W., Temperley, M., 2018. *A Practical Guide to the Teaching of English as a Second Language*. New York, 132.
8. Thornbury, S., 2017. How to Teach Vocabulary. *Pearson Education Limited, Harlow, Essex*, 210.
9. Widdowson, H., 2014. *Aspects of Language Teaching*. Oxford, 252.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-36-364-376>
УДК 373.018 (477) «202»

Третяк Наталія Володимирівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7421-7438>

n.tretyak24@gmail.com

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО ТА ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ В ІННОВАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. У статті розглянуто особливості формування та розвитку критичного мислення та творчих здібностей студентів в інноваційному освітньому середовищі. У статті досліджено також процес розвитку критичного та творчого мислення студентів в інноваційному освітньому середовищі; також розкрито значення поняття критичного мислення: філософського підходу, що дає змогу зосередити увагу на критичному мисленні як на методології раціонального. Дослідження зосереджується на вивченні методів, стратегій та інструментів, що сприяють формуванню цих важливих когнітивних навичок у студентів. В освітньому процесі, орієнтованому на інновації, акцент зроблено на розвитку критичного мислення, яке допомагає студентам аналізувати,

оцінювати та робити висновки з інформації, а також на творчому мисленні, яке стимулює студентів до генерації нових ідей та рішень. Дослідження включає аналіз ефективних методик викладання, використання технологій та педагогічних підходів, спрямованих на розвиток цих вмінь у студентів. У результаті дослідження виявляються стратегії та рекомендації для впровадження інноваційних підходів в освітній процес з метою підвищення рівня критичного та творчого мислення серед студентів. У статті зроблено висновки про те, що інноваційна освіта є необхідною для створення конкурентоспроможного суспільства, яке здатне адаптуватися до середовища, яке стрімко змінюється, що сприяє розвитку критичного мислення, творчості, комунікаційних навичок та інших ключових компетенцій, необхідних для успішної соціальної та професійної реалізації. Інноваційна освіта включає в себе використання передових технологій, інтерактивних методів навчання, а також створення сприятливого середовища для розвитку студентів.

Так, інноваційна освіта надає кожному студентові можливість розкрити свій потенціал та розвиватися як особистість. Шляхом впровадження новаторських педагогічних методів, активного використання технологій та стимулювання творчості, інноваційна освіта створює сприятливі умови для самореалізації студентів, їхнього зростання та досягнення успіху в різних сферах життя. Кожен студент має можливість розкрити свій потенціал та зростати як особистість. Тому впровадження інноваційної освіти є важливим напрямком розвитку освітньої системи загалом.

Ключові слова: навчання; виховання; критичне мислення; цінності; компетенції; освітній процес; освітнє середовище; методи; технології; студент.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасному світі розвиток глобалізації та науково-технічний прогрес стали основними чинниками, що визначають умови життя для кожної особистості, країни і всієї цивілізації. Це призвело до того, що наше оточення постійно та швидко змінюється, а обсяги інформації надзвичайно зростають. У зв'язку з цим, набуті знання потребують постійної перевірки, а навички інтелектуальної праці мають бути постійно вдосконалені. Тому важливо адаптувати своє мислення до цих змін та нової інформації.

Інноваційне освітнє середовище – це місце, де застосовуються передові педагогічні методи, технології та підходи для створення стимулювального та розвивального середовища для навчання та розвитку. Це може включати в себе використання новітніх технологій, інтерактивні методи навчання, сприяння творчому мисленню та експериментам, а також підтримку індивідуалізації та самостійного навчання. Інноваційне освітнє середовище сприяє розвитку критичного мислення, проблемного підходу та комунікативних навичок студентів, а також підготовці їх до життя і роботи в сучасному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування критичного мислення стала дуже актуальною не лише за кордоном, а й у багатьох країнах світу. З розвитком інформаційних технологій і поширенням доступу до інформації через Інтернет люди зіштовхуються з великим обсягом інформації, де часто важко розрізнити правду від міфу, факт від дезінформації. За таких умов критичне мислення стає важливим інструментом для аналізу і оцінки інформації, формування обґрунтованих поглядів і прийняття обґрунтованих рішень. Тому в сучасному освітньому процесі існує зростаюча потреба в розвитку критичного мислення серед учнів і студентів.

Серед дослідників, які активно вивчали проблеми освіти та розвитку критичного мислення можна відзначити американських філософів, психологів і педагогів Джона Дьюї, Е. де Боно, Дж. Дьюї, Річард Пол, М. Липман, Роберт Енріч, Д. Халперн, Лінда Елдер, Д. Клустер, Р. Джонсон, Дайана Голлінгер, П. Фрейре, Дж. Стіл, Д. Спіро, К. Меридіт, Ч. Темпл. Відомі своїми роботами в галузі критичного мислення та критичного аналізу також такі дослідники як: М. Векслер, В. Сінельников, А. Липкіна, Л. Рибак, У. Мунчаева, А. Байрамов. Свою роботу вони розпочали ще в 70-ті роки минулого століття. Розробкою методик та програм для розвитку критичного мислення займаються й сучасні вчені: Т. Демиденко, О. Коберник, В. Кравцової, Л. Медведєвої, Т. Новицької, Л. Пашко, В. Радзецького, О. Рогозіної, Н. Слюсаренко, В. Титаренко, Г. Тяскайло, А. Цина, В. Чемшит, В. Чернякової та ін.

Розвитку теорії критичного мислення та розробці концепції критичного мислення як навички, яку можна навчити присвячено дослідження А. Алексюк, О. Киричук, Н. Кузьміної, В. Майборода, О. Мороз, В. Бондар, С. Гончаренко, Р. Гуревич, П. Гусак, М. Євтух, В. Кравець, Н. Ничкало, О. Пехоти, О. Савченко, В. Семиченко, М. Сметанський, Г. Терещук, Р. Хмелюк та ін.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування розвитку критичного та творчого мислення студентів в інноваційному середовищі. **Завдання:** означити шляхи розуміння критичного мислення, його ключові характеристики, розкрити сутність творчого мислення та його риси, стратегії розвитку критичного мислення серед здобувачів вищої освіти та описати найдієвіші методи навчання для розвитку критичного мислення, які використовуються у педагогічній практиці

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Існують два шляхи розуміння критичного мислення [3, с. 96]: філософський підхід – акцентує увагу на розумінні критичного мислення як комплексу інструментів для пошуку істини та спрямований на навчання методам раціонального мислення; педагогічний підхід розглядає критичне мислення як вияв особистісних якостей та підкреслює необхідність виховання відповідних характеристик. Так, саме те, що існують різні підходи до розуміння критичного мислення, призводить до відсутності

єдиного визначення цього поняття. Філософський підхід більше зосереджений на раціональних методах мислення та пошуку істини, тоді як педагогічний підхід більше акцентує увагу на особистісних якостях та розвитку характеристик. Крім того, різні дисципліни, такі як філософія, психологія та педагогіка, можуть мати власні уявлення про критичне мислення, що додає різноманітності до його розуміння. Тому поняття «критичне мислення» може мати різне тлумачення в залежності від контексту та наукового підходу.

Дослідники відзначають, що критичне мислення може бути спрямованим як на виявлення логічних помилок, так і на виявлення помилок у змісті інформації. Наприклад, це може включати виявлення неточностей у логічних доведеннях або розбіжностей між фактами та твердженнями, які базуються на хибній інформації або неправильному розумінні фізичних, біологічних або інших законів. [8, с. 13-14]. Дослідники також вказують, що для розвитку сталих навичок критичного мислення необхідно тренуватися. Це можна робити, застосовуючи отримані знання спочатку у вправах на основі навчальних прикладів, а потім в самостійних завданнях, спрямованих на виявлення, ідентифікацію та подолання все більш складних логічних помилок і хитрощів. Тільки опанувавши хоча б основи логіки і критичного мислення, людина зможе швидко і переконливо виявляти та виправляти помилки, як у зіткненнях з випадковою недоречністю, так і з навмисною брехнею, а також відстоювати істину, як для себе, так і для оточуючих. Значущим є дослідження вчених, які виділяють важливі якості, притаманні людині, яка володіє критичним мисленням [9]. Ось деякі характерні ознаки:

- аналітичність (здатність розбирати складні інформаційні ситуації на складові елементи й аналізувати їх окремо);
- логіка (здатність використовувати логічні методи для оцінки доказів та аргументів);
- критичне сприйняття (здатність критично аналізувати отриману інформацію, відрізнити факти від думок або припущень);
- системність (здатність розуміти системні взаємозв'язки між різними фактами та явищами й бачити їх загальний зміст);
- креативність (здатність до креативного мислення й генерації нових ідей або рішень);
- самоконтроль (здатність критично оцінювати власні думки, переконання та рішення, а також враховувати можливість помилок);
- впевненість (здатність впевнено захищати свої думки та переконання, оснований на обґрунтованих доказах та аргументах).

Загалом, критичне мислення - це комплексна навичка, яка дозволяє розуміти, аналізувати та оцінювати інформацію з різних точок зору, що робить його важливим інструментом у сучасному світі. Критичне мислення – це процес аналізу, оцінки, розуміння та синтезу інформації з метою прийняття обґрунтованих рішень або формулювання обґрунтованих висновків. Ось деякі ключові характеристики критичного мислення:

1. Аналіз: здатність розбирати складні проблеми на складові елементи та розуміти взаємозв'язки між ними.

2. Оцінка: здатність критично оцінювати інформацію, включаючи її достовірність, обґрунтованість та значущість.

3. Інтерпретація: здатність розуміти інформацію в контексті, а також визначати її ключові аспекти та імплікації.

4. Синтез: здатність об'єднувати різноманітні ідеї, докази або точки зору для створення нових концепцій чи рішень.

5. Логіка: здатність використовувати логічні принципи та методи мислення для аргументації своїх висновків та прийняття обґрунтованих рішень.

6. Креативність: здатність дивитися на проблеми з неочікуваних ракурсів та знаходити нестандартні шляхи вирішення.

7. Самокритичність: здатність оцінювати свої власні думки та висновки критично, а також приймати конструктивну критику.

8. Аргументація: здатність обґрунтовано висловлювати свої думки та підтримувати їх аргументами та доказами.

9. Певність: здатність впевнено висловлювати свої думки та діяти на основі своїх переконань, при цьому бути готовим прийняти нову інформацію та змінити свої погляди у випадку необхідності.

Ці характеристики допомагають розвивати критичне мислення як ключову компетенцію в освітньому процесі та в різних сферах життя.

Цікавим є підхід щодо ключових характеристик критичного мислення:

– індивідуальний характер, свобода та самостійність (здатність висловити ідею незалежно від інших);

– інформація – початковий етап, а не кінцева точка для розвитку (щоб сформулювати уявлення потрібно опрацювати величезну кількість матеріалів);

– починається з постановки питань та проблем, які потрібно вирішити (перший крок на шляху навчання критичному мисленню полягає в тому, щоб допомогти побачити безкінечну кількість питань навколо);

– використовує переконливу аргументацію (вирішення питання ґрунтується доказах та фактах);

– є соціальним процесом (будь-яка думка перевіряється і шліфується тоді, коли ми ділимося нею з іншими. сперечаємося, обговорюємо, заперечуємо тобто утверджуємося у своїй позиції) [4, с. 97].

У Вікіпедії зазначено, що творче мислення – це здатність генерувати нові ідеї, розв'язувати проблеми і розглядати ситуації у непередбачуваний, нестандартний спосіб; включає в себе здатність до інновацій, творчого експериментування і відкритості до нових підходів. Творче мислення може виявлятися у різних сферах життя, від мистецтва і літератури до наукових досліджень і бізнесу. Воно стимулює розвиток креативності та уяви, допомагає вирішувати складні завдання та досягати нових досягнень.

Проаналізувавши визначення поняття творче мислення, можна зауважити, що творче мислення – це здатність до створення оригінальних та неочікуваних ідей, бажання досягнути інтелектуальної новизни в розв'язанні завдань або проблем. Це також вміння бачити об'єкт чи ситуацію з нового кута зору та генерувати ідеї, навіть у незвичайних або невизначених умовах, коли немає очевидних вихідних точок для створення нових концепцій. Як у професійній діяльності, так і в будь-якій іншій, творче мислення визначається суб'єктивними характеристиками особистості. Н. Г. Ашаренкова зазначає, що творча уява є необхідною складовою професійної творчості, оскільки вона допомагає особистості розглядати існуючі проблеми та завдання з різних перспектив і знаходити нестандартні шляхи їх вирішення. Розвиненість інтелекту стимулює людину до систематизації та аналізу знань, а також до ефективного аргументування своїх рішень. Когнітивна відкритість дозволяє сприймати нову інформацію та ідеї, що сприяє пошуку новаторських рішень. Професійний кругозір дає змогу особистості розширювати свої знання та досвід, а також забезпечує здатність до самокритичного оцінювання власної діяльності та формування оригінальних ідей [1].

Дж. Гілфорд розкрив сутність творчого мислення через його особливості, такі як оригінальність і нестандартність ідей, бажання досягти інтелектуальної новизни в розв'язанні завдань, здатність бачити об'єкт або можливості його використання з нового ракурсу та генерація ідей в невизначених ситуаціях. Ці властивості реалізують прогностично-трансформаційну функцію інтелекту, дозволяючи особистості виявляти творчу активність у різних сферах її професійних та особистих інтересів.

Творче мислення в багатьох сферах, зокрема в професійній діяльності, визначається особистісними якостями. Ці якості включають творчу уяву, розвинений інтелект, відкритість до нових знань, професійний кругозір. Вони допомагають спеціалісту ефективно розв'язувати професійні завдання та вносити новаторські ідеї у виробничий процес.

Виділяють наступні характеристичні риси творчого мислення:

- евристичність – здатність вирішувати задачі, що вимагають відкриття закономірностей, властивостей, відносин;
- креативність – вміння створювати нові речі і нові методи;
- мобільність – здатність переходити між різними науковими галузями та вирішувати комплексні проблеми, що охоплюють декілька сфер знань;
- незалежність – здатність протистояти традиціям й усталеним поглядам у науці, які можуть перешкоджати здобуттю принципово нового знання;
- системність – здатність охоплювати об'єкт як ціле.

Критерії творчого мислення можуть включати наступні етапи:

1. Новизна: здатність до генерації нових ідей або підходів до вирішення проблем.
2. Оригінальність: здатність до створення унікальних та нестандартних рішень.
3. Гнучкість: здатність до розгляду ситуацій з різних точок зору та адаптації до нових умов.
4. Відкритість: готовність до відкриття нових ідей, підходів та можливостей.

5. Проникливість: здатність до глибокого розуміння проблеми та знаходження неочевидних зв'язків.

6. Творчий процес: здатність до систематичного та стратегічного підходу до творчого процесу.

7. Ефективність: здатність до досягнення конкретних результатів за допомогою творчого мислення.

8. Ризикованість: готовність до прийняття ризику та експериментів у пошуках нових рішень.

Ці критерії можуть використовуватися для оцінки та розвитку творчого мислення в різних сферах життя та професійній діяльності.

Творче і критичне мислення співпрацюють у процесі розв'язання проблем і створення нових ідей. Критичне мислення допомагає аналізувати ідеї, оцінювати їх достовірність і здійснювати об'єктивний аналіз ситуації. Критичне мислення дозволяє розглядати ідеї з різних точок зору, виявляти їхні сильні та слабкі сторони, а також розуміти можливі наслідки вживання цих ідей.

Творче мислення, з іншого боку, стимулює генерацію нових ідей, використовуючи нестандартні підходи та експерименти. Воно дозволяє досліджувати різні альтернативи і знаходити неочікувані рішення. Крім того, творче мислення надає можливість виходу за межі традиційних шаблонів та розвиває інноваційний підхід до проблеми.

Коли обидва типи мислення поєднуються, людина може здійснювати більш глибокий і об'єктивний аналіз ідей, враховуючи їхні переваги та недоліки, і в той же час бути відкритою до нових можливостей і здійснювати новаторське мислення для досягнення цілей. Таким чином, взаємодія між творчим і критичним мисленням сприяє більш ефективному і результативному процесу розв'язання проблем і створення нових ідей.

Можемо зауважити, що реформою освітньої системи України передбачено наскрізні компетентності НУШ, які повинні бути сформовані в учнів. Від початкової школи увага звертається на розвиток критичного мислення, котре включає такі важливі аспекти, як критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення та вирішувати проблеми.

Існує кілька ефективних стратегій для розвитку критичного мислення серед студентів:

1. Проводьте дискусії на заняттях, де студенти можуть висловлювати свої думки, аргументувати свої погляди та аналізувати точки зору інших.

2. Запропонуйте студентам аналізувати тексти, статті або відеоматеріали, визначаючи головні ідеї, аргументи та приймаючи критичне ставлення до пропозицій.

3. Запропонуйте студентам завдання, які вимагають від них застосування логіки, аналізу та синтезу для знаходження рішень.

4. Запропонуйте студентам активно аналізувати різноманітні джерела інформації, включаючи книги, статті, новини, інтернет-ресурси тощо, з погляду критичної оцінки та розуміння.

5. Організуйте дебати, де студенти будуть аргументувати обидві сторони певної проблеми, що допоможе їм розширити свій кругозір та зрозуміти різні точки зору.

6. Створіть ситуації, де студенти повинні приймати рішення або вирішувати проблеми, представляючи різні ролі, що сприяє розвитку критичного мислення та емпатії.

7. Заохочуйте студентів задавати питання та шукати відповіді самостійно, що сприятиме розвитку їхньої аналітичної та проблемно-розв'язувальної мислення.

8. Надавайте зворотний зв'язок студентам щодо їхніх думок, аргументів та висновків, що допоможе їм розуміти сильні та слабкі сторони свого мислення.

Залежно від конкретних потреб та можливостей закладу освіти, ці методи можна вдало комбінувати та адаптувати.

Одним із методів навчання, який активно використовується у педагогічній практиці є метод STN (англ. Sequential Thinning Method; спостереження, теорія, практика). Ось деякі переваги і недоліки цього методу:

Переваги методу STN:

1. Інтеграція теорії та практики. Цей метод сприяє підвищенню ефективності навчання шляхом поєднання теоретичних знань з практичними навичками.

2. Активна участь учнів. Учні активно залучаються до освітнього процесу через проведення спостережень, аналіз та практичне виконання завдань.

3. Розвиток критичного мислення. Метод STN сприяє розвитку критичного мислення учнів, оскільки вони навчаються аналізувати теоретичні концепції та їх застосування в практиці.

4. Створення зв'язку з реальним життям. Учні мають можливість застосовувати отримані знання в реальних ситуаціях, що сприяє їхньому кращому засвоєнню та розумінню.

Недоліки методу STN:

1. Часові обмеження. Проведення уроку за методом STN може займати більше часу, оскільки він передбачає проведення спостережень, аналізу та практичних завдань.

2. Підготовка вчителя. Для успішної реалізації методу STN необхідна підготовка вчителя, який повинен вміти створювати ефективні завдання та добре організувати урок.

3. Не всі предмети однаково підходять. Деякі предмети можуть бути менш підходящими для використання цього методу, зокрема ті, де теоретична база є дуже важливою та потребує більшої уваги.

4. Необхідність ретельного планування. Для ефективного використання методу STN необхідно ретельне планування кожного етапу уроку, щоб забезпечити логічну послідовність та досягти педагогічних цілей.

Досить ефективним є метод APC. У контексті педагогіки термін «метод APC» може відноситися до такого поняття як «автономія, рефлексія, спонтанність». Цей підхід до навчання та виховання був запропонований в контексті вивчення іноземних мов. Він акцентується на тому, що студенти повинні мати можливість самостійно

вчитися, рефлексувати над своїм власним процесом навчання і спонтанно застосовувати вивчені знання.

Метод APC в педагогіці стимулює студентів до активної участі в освітньому процесі, надаючи їм вільність вибору, можливість аналізувати свої дії та виявляти ініціативу. Він сприяє розвитку самостійності та відповідальності учнів за власне навчання, що є важливими аспектами сучасної педагогічної методики.

При застосуванні цього методу важливо мати об'єктивні критерії для оцінки ефективності його використання. Ось деякі з них:

- досягнення навчальних цілей. Критерієм об'єктивності є успішне досягнення учнями поставлених навчальних цілей, які пов'язані з аналізом, синтезом та конкретизацією інформації;

- розвиток критичного мислення. Ефективне застосування методу APC повинно сприяти розвитку критичного мислення учнів. Критерієм може бути здатність учнів аналізувати інформацію, робити висновки та формулювати власні думки;

- активна участь учнів. Об'єктивним критерієм може бути рівень активності учнів під час проведення уроку за методом APC. Це може бути виявлено через участь у дискусіях, вирішенні завдань та участь у груповій роботі;

- здатність до адаптації. Критерієм може бути здатність учителя адаптувати метод APC до потреб конкретної групи учнів та конкретної навчальної ситуації;

- якість здійснюваної оцінки. Об'єктивним критерієм також є якість здійснюваної оцінки знань та навичок учнів, отриманих у результаті використання методу APC.

Ці критерії допоможуть забезпечити об'єктивність при використанні методу APC та допоможуть зробити оцінку ефективності його застосування.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Отже, інноваційна освіта є необхідною для створення конкурентоспроможного суспільства, яке здатне адаптуватися до середовища, яке стрімко змінюється, що сприяє розвитку критичного мислення, творчості, комунікаційних навичок та інших ключових компетенцій, необхідних для успішної соціальної та професійної реалізації. Інноваційна освіта включає в себе використання передових технологій, інтерактивних методів навчання, а також створення сприятливого середовища для розвитку студентів. Так, інноваційна освіта надає кожному студенту можливість розкрити свій потенціал та розвиватися як особистість. Шляхом впровадження новаторських педагогічних методів, активного використання технологій та стимулювання творчості, інноваційна освіта створює сприятливі умови для самореалізації студентів, їхнього зростання та досягнення успіху в різних сферах життя. Кожен студент має можливість розкрити свій потенціал та зрости як особистість. Тому впровадження дієвих інструментів інноваційної освіти є важливим напрямком розвитку освітньої системи загалом.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Ашаренкова, Н.Г., 2003. Творче мислення: його особливості і засоби розвитку (на прикладі підвищення кваліфікації спеціалістів). *Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв*. Доступно: <<http://www.newacropolis.org.ua/theses/0b8cc858-8d29-45ba-bb43-633f071abf62>>.
2. Білецький, В. М., Соловійова, Т. В., 2019. Роль критичного мислення у формуванні особистості студента в умовах інноваційного навчального середовища. *Вісник КНТЕУ*, 6(169). 94-104.
3. Бойко, Л. В., Ярошенко, О. І., 2019. Критичне мислення як ключова компетентність сучасної особистості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Педагогіка*, 32. 7-11.
4. Закон України «Про освіту». Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>>.
5. Коберник, Т. Ю., 2017. Критичне мислення як ключова компетенція особистості у вимірах інноваційного освітнього середовища. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*, 25(2), 96-100.
6. Козаченко, Н., 2021. Критичне мислення: філософія та педагогіка. *Актуальні проблеми духовності*, 22, 251-271. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdu_2021_22_15%20>.
7. Критичне мислення: ключові характеристики та вправи для його розвитку, 2018. *Освітній портал «На Урок»*. Доступно: <<https://naurok.com.ua/kritichne-mislennya-klyuchovi-harakteristiki-ta-vpravi-dlya-yogo-rozvitku-3091.html>>.
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи, 2016. Доступно: <<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>>.
9. Пархоменко, І. В., 2018. Критичне мислення як інструмент формування професійної компетентності майбутнього фахівця. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Педагогічні науки*, 45. 101-105.
10. Пометун, О., Гупан, Н., 2019. Розвиваймо критичне мислення як наскрізне уміння у навчанні історії. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 27, 92-98. Доступно: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2019_27_17>.
11. Радченко, О. Я., Вихор, С. Т., 2022. Формування soft skills студентів у процесі вивчення педагогічних дисциплін в умовах дистанційного навчання. *Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи*. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної інтернетконференції (м. Тернопіль, 28 квітня, 2022). Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 57-60. Доступно: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37883/2/MCTD_2022_Radchenko_OValue_principles_of_education_57-60.pdf>.
12. Шевченко, С. В., 2018. Критичне мислення: суть, розвиток, роль у навчальному процесі. *Педагогіка і психологія: досвід і перспективи*, 2(14), 62-68.
13. Stratulat, N., Martina, O., Tretiak, N., Hordiichuk, M., Boieva, E., & Shvetsova, I., 2021. Speech Culture: Postmodern Dimensions of the Professional Standard. *Postmodern Openings*, 12(2), 367-386. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/12.2/313>.

DEVELOPMENT OF CRITICAL AND CREATIVE THINKING OF STUDENTS IN AN INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Natalia Tretyak,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Primary Education,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7421-7438>
n.tretyak24@gmail.com

Abstract. The article examines the peculiarities of the formation and development of critical thinking and creative abilities of students in an innovative educational environment. The article also explores the process of developing students' critical and creative thinking in an innovative educational environment; the directions of understanding critical thinking are also revealed: philosophical approach - focuses attention on critical thinking as a set of means of finding the truth and is oriented towards learning methods of rational reasoning; pedagogical approach - considers critical thinking as a manifestation of personality traits and insists on the education of relevant characteristics. The study focuses on the study of methods, strategies and tools that contribute to the formation of these important cognitive skills in students. In the innovation-oriented educational process, the emphasis is on the development of critical thinking, which helps students analyze, evaluate and draw conclusions from information, as well as on creative thinking, which stimulates students to generate new ideas and solutions. The research includes an analysis of effective teaching methods, the use of technology, and pedagogical approaches aimed at developing these skills in students. As a result of the study, strategies and recommendations for the introduction of innovative approaches into the educational process with the aim of increasing the level of critical and creative thinking among students are revealed. Innovative education gives every student the opportunity to reveal his potential and develop as a person. Through the introduction of innovative pedagogical methods, active use of technology and stimulation of creativity, innovative education creates favorable conditions for students' self-realization, their growth and success in various spheres of life. Every student has the opportunity to reveal his potential and grow as a person. Therefore, the introduction of innovative education is an important direction of the development of the educational system in general.

Keywords: education; upbringing; critical thinking; values; competences; educational process; educational environment; methods; technologies; student.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Asharenkova, N.H., 2003. Tvorche myslennia: yoho osoblyvosti i zasoby rozvytku (na prykladi pidvyshchennia kvalifikatsii spetsialistiv) [Creative Thinking: Its Features and Means of Development (Based on the Example of Specialist Qualification Improvement)]. *Derzhavna akademiia kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*. Dostupno: <<http://www.newacropolis.org.ua/theses/0b8cc858-8d29-45ba-bb43-633f071abf62>>.
2. Biletskyi, V. M., & Soloviova, T. V., 2019. Rol krytychnoho myslennia u formuvanni osobystosti studenta v umovakh innovatsiinoho navchalnoho seredovyscha [The Role of Critical Thinking in the Formation of a Student's Personality in an Innovative Educational Environment]. *Visnyk KNTEU*, 6(169). 94-104.
3. Boiko, L. V., & Yaroshenko, O. I., 2019. Krytychne myslennia yak kliuchova kompetentnist suchasnoi osobystosti [Critical Thinking as a Key Competence of a Modern Individual]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Pedagogika*, 32. 7-11.
4. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"]. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>>.
5. Kobernyk, T. Yu., 2017. Krytychne myslennia yak kliuchova kompetentsiia osobystosti u vymirakh innovatsiinoho osvitnoho seredovyscha [Critical Thinking as a Key Competence of an Individual in the Dimensions of an Innovative Educational Environment]. *Pedagogika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli*, 25(2), 96-100.
6. Kozachenko, N., 2021. Krytychne myslennia: filosofii ta pedagogika. Aktualni problemy dukhovnosti [Critical Thinking: Philosophy and Pedagogy], 22, 251-271. Dostupno: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdu_2021_22_15%20>.
7. Krytychne myslennia: kliuchovi kharakterystyky ta vpravy dlia yoho rozvytku [Critical Thinking: Key Characteristics and Exercises for Its Development], 2018. *Osvitnii portal «Na Urok»*. Dostupno: <<https://naurok.com.ua/kritichne-mislennya-klyuchovi-harakteristiki-ta-vpravi-dlya-yogo-rozvitku-3091.html>>.
8. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian School. Conceptual Foundations of Secondary School Reform], 2016. Dostupno: <<https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>>.
9. Parkhomenko, I. V., 2018. Krytychne myslennia yak instrument formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho fakhivtsia [Critical Thinking as a Tool for Forming the Professional Competence of Future Specialists]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya: Pedagogichni nauky*, 45, 101-105.
10. Pometun, O., & Hupan, N., 2019. Rozvyvaimo krytychne myslennia yak naskrizne uminnia u navchanni istorii [Developing Critical Thinking as a Transversal Skill in History Teaching]. *Pedagogichna osvita: teoriia i praktyka*, 27, 92-98. Dostupno: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2019_27_17>.
11. Radchenko, O. Ya., & Vykhor, S. T., 2022. Formuvannia soft skills studentiv u protsesi vyvchannia pedagogichnykh dystsyplin v umovakh dystantsiinoho navchannia [Formation of Soft Skills in Students during the Study of Pedagogical Disciplines in the Conditions of Distance Learning]. *Suchasni tsyfrovi tekhnologii ta innovatsiini metodyky*

navchannia: dosvid, tendentsii, perspektyvy. Materialy IKh Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internetkonferentsii (m. Ternopil, 28 kvitnia, 2022). Ternopil: FOP Palianytsia V. A., 57-60. Dostupno: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37883/2/MCTD_2022_Radchenko_OValue_principles_of_education_57-60.pdf>.

12. Shevchenko, S. V., 2018. Krytychne myslennia: sut, rozvytok, rol u navchalnomu protsesi [Critical Thinking: Essence, Development, Role in the Educational Process]. *Pedahohika i psykholohiia: dosvid i perspektyvy*, 2(14), 62-68.

13. Stratulat, N., Martina, O., Tretiak, N., Hordiichuk, M., Boieva, E., & Shvetsova, I., 2021. Speech Culture: Postmodern Dimensions of the Professional Standard. *Postmodern Openings*, 12(2), 367-386. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/12.2/313>.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-36-376-387>
УДК 371.172.159.9

Турлак Людмила Петрівна,

старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін,

Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія»
Ізмаїл, Україна.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3458-9426>

n.turlak@ukr.net

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СВІТОГЛЯДНА ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦЯ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. Стаття присвячена питанню щодо необхідності формування толерантності як світоглядного вектору професіонала ХХІ століття. Це обумовлено потребами сучасного мультикультурного суспільства, члени якого могли б свідомо конструювати професійний та культурний простір, спілкуватись і співпрацювати один із одним.

На підставі аналізу відомостей та матеріалів фахово-орієнтованих джерел проаналізовано особливості світогляду, культури та професійної адаптації працівників морської галузі у складі мультинаціонального екіпажу судна. Міжособистісна взаємодія в умовах мультинаціонального екіпажу судна, потенційно здатна спровокувати етно-конфесійні, політичні, світоглядні конфлікти, попередженню яких сприяє толерантність як провідна характеристика особистості моряка. Проаналізовані основні соціально-психологічні складові, рівні та причини порушення професійної адаптації. Підкреслюється необхідність пошуку нових освітніх технологій у процесі загальної та спеціальної підготовки фахівця морської галузі. Стаття буде корисна науковцям, викладачам морських закладів вищої освіти та всім хто цікавиться проблемою гуманітарної складової професійної підготовки фахівців морської галузі.